

կարգան, 600ի մօտ հեռագրերն հասած էին:

Տիկին Սիրանոյշ ստացաւ թանկագին նուէրներ և զարդարուն իրեղէններ նաև դրամական նուէր և 6 հազար ռուպլիի չափ դրամական պարգև: Տիկնոջ շնորհակալութեան սրտայայտ արտայայտութիւնն ալ ներկայներուն վրայ ջերմ տպաւորութիւն ըրած է:

Հ. Ն. Տ.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՌԱՊԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ինչպիսի՜ ծիծաղաշարժ առասպել մ'է պատմութիւնը: Իր աւանդած ճշմարիտ դէպքերը՝ համեմատութեամբ ստայօղութեանց շատ քիչ են կ'ըսէ բրօֆ. Հէրթըլէթ Պէյլիսէն քակեպրաքի մէջ, և նախ կը հարցնէ թէ ինչ տրամաբանութեամբ զանազան դարերու բաժնուած է պատմութիւնը. — կը պատասխանէ — Ոչինչ, բաց ի քանահանոյցէ: Ինչ պատճառաբանութեամբ դեռ իբր վաւերական կը պատմուին հարկւրաւոր շինուող դէպքեր:

Դիմումն է հին պատմութեան աւանդած՝ աշխարհիս եօթը հրաշալեաց գոյութիւնը. ինչպէս սխալ է պիտրագորեան տախտակ կոչել բազմապատկութեան աղիւսակը՝ քանի որ զայն Եւկղիդէս գտած է Ալէքսանդրիոյ մէջ: Յունաց և Հռոմայեցւոց պատմութիւնը առասպելներով ծնւողած է: Առասպել մ'է Լեոնիդասի թերմոպիլէի կրճին մէջ ըրած դիւցազնութիւնը. ինչպէս՝ «Եւգուօգուէ» Յուլիոս Կեսար արտասանած ըլլալը կամ նաև անոր ծով նետուած ըլլալը՝ Ալեքսանդրիոյ մօտ՝ իր ձեռագրերները փրկելու համար: Սուտ է թէ Տիւտոս քարի էր, և սխալ թէ մեղու մը՝ զթէն ներս մտնելով ուղեղը սպառած է: Իւ դեռ հազար ու մէկ սոյն օրինակ առասպելաբանութիւններ կան՝ ամենէն արժանահաւատ ժամանակագիրներու և ամենէն իմաստուն տարեգրիներու գրածոց մէջ: Սուտ է նշանաւոր Վալթէր Ֆոն աէր Ֆրիդէլֆայտի՝ իր կտակին մէջ գումար մը սահմանած ըլլալն, որպէս զի գերեզմա-

նին վրայ մշտնջենապէս թռչնոց համար կեր դուրի. ինչպէս Ապէլարի առ Էլթիզա նամակներն՝ որոնք սոյն տիկնոջ մենեւլէն հարիւր տարի վերջ գրուած են: Սուտ է թէ Պրանսուս Ա փաւիայի պարտութեանէ վերջ աղաղակած ըլլայ « Ամենայն ինչ կորսուեցաւ, բաց ի պատուէն »: Բնաւ ճիշդ չէ, թէ Նիւոն տը Լինքլոս, ութսուն տարուան հասակին՝ դեռ գեղեցիկ մնացած էր: Սխալ է թէ կառափնատը կիյոդին գտած է և ինքը եղած է անոր առաջին զոհը. ինչպէս՝ թէ «Ալգատութիւն, Հաւասարութիւն, Իշխարութիւն» միանգամայն՝ յեղափոխութեան ատեն հնարուեցան: Սուտ է թէ Մոցարթ «Տոն Ժուանը»՝ ներկայացման ճիշդ նախընթաց օրը գրեց. թէ Պիզմարը ըսած ըլլայ, Եւլին որ «ուրալ ստակ գտնանք պէտք է առնենք »: Սուտ է թէ Կէօթէ մեռնելուն՝ «Լոյս, աւելի՛ լոյս» գոչած է. ինչպէս Հէկէլ հոգեվարքի ատեն աղաղակած ըլլայ «բոլոր աշակերտներէս մէկը միայն զիս ճանչցաւ, այն ալ սխալ»:

Եթէ ղէպը մը հանդիպելուն՝ երկրորդ օրը լրագրիները տասը տասերկու տեսակ կը պատմեն, որչափ կարելի է հաւատք ընծայել պատմաբանի մը որ կը գրէ նստած իր ստոլին դիմաց:

*

Գերմանացի ուրիշ պատմաբան քննադատ բրօֆէսօրներ, անշուշտ՝ Հէրթըլէթի՝ ասոնց կամ ասոնց նման դէպքերու սուտ կամ շիտակ ըլլալը կ'ապացուցեն:

Հ. Վ. Խ.

Մարդկային ենթամտքութիւնը եւ գիտութիւնը փոփոխականք են՝ կրօնից ճշմարտութիւնք անփոփոխ են:

Մի վստմիր ամէն բարեկամացող վրայ՝ այլ վստմե՛ միայն անոր վրայ՝ որ շատ տարուան փորձով կ'ապահովցնէ զքեզ Թէ ստուգապէս ճշմարիտ բարեկամ է:

Գեմմոսենէսին Քսոքուելով Թէ ինչ բաւ նով մարդս Աստուծոյ աւելի կը նմանի: — Պատասխանեց. — «Բարիք ընելով»: